

Дмитро Іванович перш за все уважно та гостро оглядав їх, ніби заглядав у душу, а потім уже починав запитувати.

Д.І.Менделєєв був дуже працелюбним. У своєму листі до дітей він писав: Перше й найголовніше в житті – праця заради інших, але слід так зробити, щоб і самому жити можна було. Труд – не суєта, не праця, не ланання сил, а навпаки, – спокійне, любовне, розмірене здійснення того, що потрібно для інших та для себе. А якщо у праці не буде успіху, станеться невдача, не біда, спробуй ще: “збережи спокій, те внутрішнє самовладання, яке робить людей з волею, ясних і зразкових для інших!

Д.І.Менделєєв полюбляв живопис та літературу. Він публікував рецензії про картини і не пропускав жодної художньої виставки.

Менделєєв високо цінував Шекспіра, Гете, Гюго та Байрона, а також наших класиків: від Жуковського до Пушкіна. З творів іноземних поетів найбільше любив байронівську “Пітьму”, яку часто перечитував.

Улюбленим російським поетом був Тютчев. Ліричну драму “Три смерті” Майкова та вірш “Мовчання” Тютчева він знав на пам'ять і при нагоді декламував.

Таким чином, ознайомившись з життям та діяльністю видатного вченого, ми маємо можливість створити свою власну думку про Д.І.Менделєєва, як про людину з високими моральними і громадянськими якостями, людину – фахівця в різних наукових (і не тільки) галузях, патріота своєї Батьківщини, справжнього вченого і науковця.

Література

1. А.А.Макареня, Ю.В. Рысев. Д.И. Менделеев. – М.: Просвещение, 1988.
2. Тригорова-Менделеева О.Д. Менделеев. Великий химик. – М.: Изд-во АН СССР, 1947.
3. Хімія. Науково-методичний журнал. – №4(52) – 2004.
4. Щипачев Н.С. Читая Менделеева. Лирика. – М.: 1959.

ТВОРЧІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

Шиян Н.І. (Полтава)

Формування творчої особистості майбутнього педагога є сьогодні однією з актуальних проблем, адже підготовка до професійної діяльності досягає мети, якщо в результаті вдається сформуванню ініціативного, творчо активного педагога, здатного у свою чергу формувати творчу особистість учня.

«Творчість – це необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття його особистості», оскільки «творчість, розвиваючи здібності, формує педагогічну талановитість учителя» [2, с. 16]. Творча активність студента виражається в прагненні до пошуку нових шляхів розв'язання проблемних ситуацій і подолання труднощів, до відкриття нових явищ у навчально-пізнавальній діяльності, у його вмінні застосовувати практику як критерій істинності, виявляти кількісні та якісні характеристики досліджуваного об'єкта, висувати гіпотези, перевіряти їх, приймати нестандартні рішення. Таким чином, творча активність – це діяльність особистості, що забезпечує її включеність у процес творення нового, що передбачає перенесення знань і вміння у нові ситуації, зміну способу дії при розв'язанні навчальних завдань.

Формування творчості майбутніх учителів хімії починається з озброєння їх умінням усвідомлювати проблему, поставлену викладачем, а пізніше формулювати її, виявляючи приховані питання; з розвитку прогностичних здібностей, відчуття нового і прагнення до його пізнання. Прагнення майбутнього вчителя хімії самостійно відшукувати нову інформацію, висувати нестандартні ідеї, творчо освоювати суміжні галузі діяльності породжує в його свідомості оригінальні ідеї і сприяє формуванню у нього творчої активності, яка на су-

часному етапі розвитку освіти є одним з провідних компонентів становлення його як творчої особистості.

Таким чином, процес підготовки майбутніх учителів хімії повинен спиратися на творчу діяльність, яка виступає як один з основних компонентів змісту сучасної освіти зорієнтованої освіти. При цьому слід зазначити, що якості, необхідні для творчої діяльності, як правило не даються від природи, а отримуються у результаті виховання й освіти. Творча діяльність студента починається тоді, коли він здійснює самостійний пошук нових шляхів вирішення проблеми, намічає нові, досконаліші, оригінальніші його напрями та раціональні способи розв'язання теоретичних і практичних задач.

С.Н. Дорофеев у своєму дослідженні відзначає, що важливими критеріями наукової творчості майбутнього вчителя є «прагнення засвоювати нові знання, гнучкість мислення, наявність високої творчої енергії, здатність концентрувати свої творчі зусилля, прагнення до пошуку раціональних розв'язань складніших завдань» [1]. Далі він стверджує, що вияв творчої активності, як основної характеристики творчості вчителя, можливий тільки за наявності у нього «інтелектуальної активності і готовності до самоосвіти; знання раціонально узагальнених прийомів роботи; уміння будувати умови-води за аналогією, індукцією і дедукцією; визначати послідовність операцій і дій у діяльності; будувати і перевіряти гіпотезу; установлювати головні зв'язки і відносини між предметами і явищами; обробляти і систематизувати отримані факти; осмислювати і формулювати висновки; приймати самостійні науково обґрунтовані рішення; ясно, точно і стисло висловлювати думки» [1].

Професійний аспект творчості сучасного вчителя хімії характеризує його педагогічну діяльність, яка сама за своєю природою носить творчий характер, оскільки, звертаючись до розв'язання типових і оригінальних дидактичних завдань, учитель, так само, як і будь-який дослідник, будує свою діяльність відповідно до загальних правил евристичного пошуку: аналіз педагогічної ситуації, проектування результату в зіставленні з початковими даними; аналіз наявних засобів, придатних для перевірки припущення і досягнення шуканого результату; конструювання і реалізація навчального процесу; оцінка отриманих даних; формулювання нових завдань.

Професійна творчість майбутнього вчителя, як і наукова, характеризується його творчою активністю, яка залежить на цьому рівні від сформованості його професійних (предметно-педагогічних) умінь. У ході навчання майбутній учитель хімії набуває деякий запас хімічних і педагогічних умінь і навичок. Предметні і педагогічні вміння вчителя хімії повинні свідчити не тільки про його хімічну грамотність, професійну компетентність, педагогічну майстерність, але і про його готовність організувати творчий процес навчання і виховання учнів. До таких предметно-педагогічних умінь відносяться уміння будувати урок так, щоб учням перш за все було цікаво, щоб у школярів виникали запитання «Чому?», щоб забезпечувалася організація навчального процесу відповідно до можливостей і потреб особистості, коли індивідуальна діяльність за вибором школяра, а не педагога стає провідною у взаємодії «вчитель-учень», традиційна парадигма освіти «вчитель – підручник – учень» змінюється на нову – «учень – підручник – учитель», позиція вчителя перебудовується, у процесі навчання відбувається рух із «предметом до дітей», а не «з дітьми до предмета», розвиток обдаровань і нахилів школяра має особистісну й соціальну спрямованість, домінує над вузькими цілями навчальних предметів, які виступають засобами розвитку його особистості.

Одне з головних завдань сучасного педагога у системі особистісно зорієнтованої освіти є виявлення задатків кожного учня, створення сприятливих умов для їхньої трансформації в здібності, розвиток останніх до творчого рівня. А для цього майбутній учитель хімії повинен мати власні творчі здібності. Творчі здібності дозволяють майбутньому вчителю сприймати хімію не тільки як навчальний предмет, але і як науку, вести творчий пошук розв'язань як хімічних, так і педагогічних проблем. Творчо здібний учитель хімії знає свій предмет не тільки в рамках навчальної програми, а значно

ширше і глибше, виявляє цікавість до хімії як науки, постійно стежить за найважливішими відкриттями в галузі хімії, веде хоча б невелику, але дослідницьку роботу. Підводячи підсумок вищесказаному, відзначимо, що формування творчих здібностей майбутнього вчителя відбудеться тільки при його високій творчій активності і при достатньому рівні сформованості професійних умінь.

Ефективність розвитку у майбутнього вчителя хімії творчих здібностей, формування у нього предметно-педагогічних знань, умінь і навичок у значній мірі залежить від форм, засобів і методів навчання у вищому навчальному закладі. Однією із ефективних технологій навчання у вищій педагогічній школі є технологія модульно-рейтингового навчання, адже процес навчання будується так, що студент формує власну освітню траєкторію залежності від власних інтересів та планів на майбутнє, вибираючи базовий, середній чи вищий рівень вивчення навчального модуля.

Творчість, як професійно значима риса особистості майбутнього вчителя, в технології модульно-рейтингового навчання формується характером навчально-пізнавальної діяльності студента. Адже як в аудиторній, так і позааудиторній роботі від студента не вимагають простого відтворення прочитаної інформації, а в навчальному процесі він поставлений в умови творчого пошуку. Основна мета такого підходу – формування в студентів спрямованості на самостійну продуктивну діяльність, самоосвіту та самовдосконалення, а як наслідок – формування самостійності, як риси характеру, активної життєвої позиції, творчої активності. При такому підході особливої ваги набуває особистий приклад викладача, а для цього він повинен бути сам особистістю, висококваліфікованим творчим спеціалістом, володіти високими моральними якостями.

У основі технології модульно-рейтингового навчання лежить персоналізація всього навчально-виховного процесу. Від студента не вимагають репродуктивного відтворення навчальної інформації, а розвивають його творчі здібності. На лекціях, семінарських, практичних, лабораторних заняттях, рейтингових контрольних роботах, індивідуальних консультаціях студент і викладач об'єднані творчим діалогом, тобто взаємовідносини відбуваються на рівні співтворчості. Студент не боїться висловити власні думки, припущення, погляди, переконання з того чи іншого питання, яке розглядається. Адже викладач використовує прийоми не покарання, а заохочення. Цього вимагає сама логіка навчально-виховного процесу. Відбувається діалог-пошук, у якому спільно з викладачем студент знаходить найбільш педагогічно доцільні шляхи розв'язку завдань у відповідності зі своїми особистісними цінностями. Знання переходять у внутрішні переконання особистості. Взаємовідносини за характером стають дружньо-довірливими. Цей стиль будується на основі захопленості викладачем і студентом спільною діяльністю, дружніми взаємовідносинами між ними. Педагог при цьому виступає в ролі старшого товариша і наставника. Взаємодія викладача і студента сприяє співосмисленню, співдіяльності, спів-оцінці, активізується позиція студента, педагог організовує роботу так, щоб кожний учасник вносив у неї свій унікальний досвід, перевіряючи свої можливості, і розвиваючи здібності й обдарування. Особливо сприяють зміцненню цих взаємовідносин індивідуальні консультації. При індивідуальному спілкуванні студент прагне вчитися у викладача, спілкуватися з ним якомога частіше, наслідувати його. У такому випадку можна говорити, що особистість виховується особистістю, а духовність породжується духовністю. Майбутній учитель відчуває радість від самосвідомості власного росту і розвитку, від досягнення власної мети. Такі взаємовідносини забезпечують особистісний рівень оволодіння педагогічною професією. У цьому випадку особистісне і професійне взаємопроникають і створюють єдність. У студента формується ідеальний педагогічний образ власного «Я»: яким я повинен стати, щоб бути компетентним спеціалістом. Цей образ стає внутрішньою позицією особистості, усвідомлюється «особистісний смисл» професійних знань і умінь.

Отже, процес професійної підготовки в технології модульно-

рейтингового навчання набуває для студента особистісно-значимого характеру, є більш мотивованим, носить корекційний характер. Навчаючись у колективному навчальному процесі, студент працює в індивідуальному темпі й за індивідуальним змістом.

У ході експериментальної роботи ми намагалися виявити рівень сформованості творчості майбутнього спеціаліста. Шляхом використання методу експертних оцінок, визначили три рівні сформованості творчості:

високий – творчі роботи відзначаються методичною новизною, студент вносить елементи власної творчості, а не копіює методичні посібники, пропонує власні розробки педагогічно-доцільних варіативних видів робіт, методів і методичних прийомів, хімічний експеримент, як правило, служить не підтвердженням слів учителя, а є елементом наукового пошуку, пропонує власне бачення співпраці та співтворчості вчителя та учнів;

середній – творчі роботи мають елементи власної творчості поряд з методичними прийомами, взятими із різних посібників;

низький – творчі роботи виконані в основному на основі різних чи навіть одного літературного джерела, практично відсутні елементи власної творчості.

На основі визначених критеріїв при перевірці обов'язкових творчих завдань для студентів експериментальних груп та завдань, що пропонувалися як доповнення до традиційного екзамену для студентів контрольних груп, у спеціальний журнал вносились кількісні показники рівня творчості майбутнього спеціаліста. Узагальнені дані статистичного аналізу цих показників наведено на рис. 1.

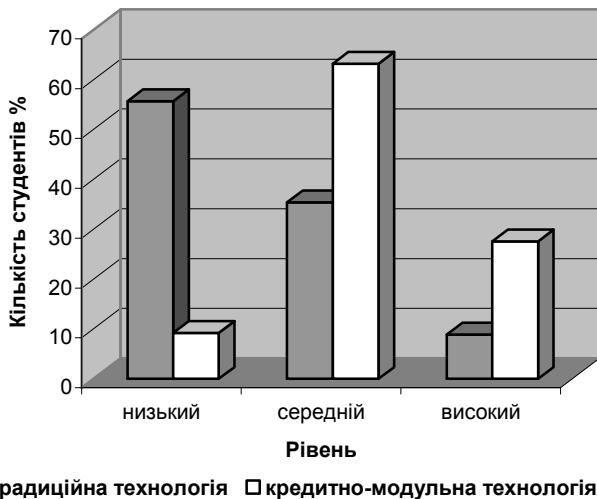

Рис 1. Рівень розвитку творчості студентів

Таким чином, проведена експериментальна робота дає можливість стверджувати, що зміна позицій студента і викладача та характеру їх взаємодії в ланцюжку «викладач – діалогічна, особистісно зорієнтована технологія – студент» у технології модульно-рейтингового навчання сприяє переорієнтації мотивації навчання студента з «пасивного слухача» на досягнення ним професійної компетентності, забезпечення творчого засвоєння ним провідних ідей та технологій гуманного професійного спілкування вчителя. Створюються умови для максимального розкриття творчого потенціалу студентів шляхом індивідуалізації навчання, гармонізації самостійної індивідуальної, групової та фронтальної роботи студентів, досягнення відповідності змісту й методики

навчання у вищій педагогічній школі, гуманізації всіх компонентів навчально-виховного процесу.

Література

1. Дорощев С.Н. Основы подготовки будущих учителей математики к творческой деятельности. – Пенза: Инф.-изд. центр Пенз. гос. университета, 2002. – С. 10.
2. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ З РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Шмалей С.В. (Херсон)

Творча діяльність, яка активізує розвиток творчих здібностей особистості, виступає гарантом формування потреби в постійному пошуку, накопиченні знань, розумінні їх смислу та значення, самостійному використанню, що необхідно для постійного зростання особистості з урахуванням вимог сучасності. У зв'язку з цим, виникла потреба організації навчально-виховного процесу вищої школи таким чином, щоб професійне становлення студентів було насамперед націлене на формування в них задатків до організації та управління творчою діяльністю школярів, у якому вчитель орієнтувався б не тільки на засвоєння засад наук, а й на розвиток творчих здібностей учнів [2].

Об'єкт дослідження - професійна діяльність учителя з розвитку творчих здібностей старшокласників.

Предмет дослідження - процес професійної діяльності вчителя, спрямований на розвиток творчих здібностей старшокласників на уроках природничо-математичного циклу.

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально апробувати дієвість структурно-функціональної моделі професійної діяльності вчителя, спрямованої на розвиток творчих здібностей учнів старших класів, шляхом організації та управління творчою діяльністю старшокласників на уроках природничо-математичного циклу.

Отже, нами було визначено критерії означеної готовності вчителя, що базувалися на зв'язку педагогічних здібностей з професійною усталеністю вчителя, під якою розуміють синтез властивостей і якостей його особистості, що дає можливість протягом тривалого часу в межах виконання своєї професійної діяльності виконувати її впевнено, самостійно, без емоційного напруження, в різних, часом непередбачуваних умовах, з мінімальними помилками (за Курлянд З.Н.). Підготовку вчителів та студентів педагогічних закладів освіти до професійної діяльності за означеним предметом ми вбачали в формуванні готовності вчителя до професійної діяльності з розвитку творчих здібностей старшокласників, разом із розвитком професійної педагогічної усталеності, що зумовлює позитивний результат розвитку творчих здібностей старшокласників. Значення цієї підготовки підсилювалося й віковою специфікою учнів, оскільки саме старша школа є останнім фундаментальним впливом на особистість школяра, а також періодом найбільшого поширення, інтеграції його інтересів та потреб пізнання довкілля [1,3].

Відповідно до мети розроблено загальну характеристику структурно-функціональної моделі професійної діяльності вчителя з організації та управління творчою діяльністю старшокласників; описано процедуру діагностики рівнів готовності вчителя до зазначеної професійної діяльності; подано експериментальну методiku підготовки вчителів та студентів педагогічних закладів освіти до професійної діяльності з розвитку творчих здібностей старшокласників, тренінги учнів старших класів, спрямовані на розвиток творчих здібностей на уроках природничо-наукового циклу; проаналізовано одержані